

Uşaqlar nəzarətsiz qalmamalıdırlar

Sosial şəbəkələr gündəlik həyatın ayrılmaz hissəsidir. İnformasiya əldə etmək, maariflənmək, təhsil və özünüifadə imkanları baxımından rəqəmsal platformalar geniş imkanlara malikdir. Bundan əlavə, internetin yaratdığı imkanlar sosial münasibətləri formalaşdırən əsas mühitlərdən biridir desək, yanlışdır.

Bu imkanlarla yanaşı, internetin və sosial şəbəkələrin, xüsusən uşaqlar və yeniyetmələr üçün yaratdığı risklər də zaman keçdikcə daha qabarıq şəkildə ortaya çıxır. Süni intellekt texnologiyaları vasitəsilə hazırlanmış qısa videoçarxlar, misal olaraq, "reels", "shorts" və oxşar formatlar gündəlik olaraq milyonlarla istifadəçiyə təqdim olunur. Bu velleoların böyük bir qismi zorakılıqdan, silahlı hücumlardan, kriminal həyat tərzindən, aqressiv davranışlardan və sairədən ibarət olur, amma bütün bunlar adiləşdirilir və bəzən də "qəhrəmanlıq" nümunəsi kimi təqdim edilir. Psixoloji cəhətdən formalaşmaqda olan uşaqlar üçün isə belə məzmunlu görüntülər təhlükəli davranış modellərinin normallaşmasına səbəb ola bilər.

Demək olar ki, bəzi böyük platformalar azyaşlıları zərərli məzmunlardan qorumaq məqsədilə müəyyən yaş məhdudiyyətləri və valideyn nəzarəti alətləri təqdim edirlər. Buna "YouTube", "YouTube Kids", "Facebook" və digər platformaları nümunə gətirmək olar. Ancaq bu mexanizmlərin real təsir gücü ciddi suallar doğurmaqdadır. Tutaq ki, bir valideyn öz övladına bununla bağlı məhdudiyyət tətbiq edir, amma uşaq başqa bir telefon vasitəsilə, məsələn, dostunun hesabından və ya saxta profil yaradaraq eyni məzmunu çıxış əldə edir. Üstəlik, məsələ yalnız bir neçə məşhur platforma ilə də məhdudlaşmır. Dünyada yüzlərlə sosial şəbəkə və videopaylaşım platforması fəaliyyət göstərir və onların əksəriyyətində yaş filtrləri formal xarakter daşıyır. Anormal materiallar, silah nümayişləri, zorakı çağırışlar, aqressivlik yaranan məhsullar, kriminal həyat tərzini təbliğ edən paylaşımlar və nəzarətsiz ünsiyyət imkanları uşaqlar üçün açıq qalır. Bu da aqressiyanın artmasına, zorakılığın adi hal kimi qəbul edilməsinə səbəb olur və sosial davranışlarda ciddi dəyişikliklərlə müşayiət olunur.

Bu tip hadisələr Azərbaycan cəmiyyəti üçün heç vaxt dramatik şəkildə xarakterik olmayıb. Güclü ailə bağları, ictimai nəzarət, mənəvi dəyərlər və sabit mühit belə halların kütləviləşməsinin qarşısını alıb. Lakin global rəqəmsallaşma və nəzarətsiz sosial media mühiti bu balansı sürətlə dəyişir. Son vaxtlar baş verən hadisələrə nəzər salaraq. Rayonların birində 12 yaşlı uşaq

digər azyaşlıya (7 yaşlı) bıçaqla xəsarət yetirib. Digər hadisə isə bir neçə gün əvvəl "İdrak" liseyində şagirdin müəllimə odlu silahdan atəş açmasıdır. Deyə bilərik ki, bu hadisələr artıq təsadüfi insident deyil. Doğrudur, hadisələrin forması fərqlidir, ancaq mahiyyət eynidir. Azyaşlıların zorakılığa meyillənməsi təhlükəli tendensiya-ya çevrilir.

Bu cür problemlər dünyanın bir çox ölkəsində ciddi narahatlıq doğurmaqdadır. Avstraliya, Fransa, İtaliya, İspaniya və başqa ölkələr sosial şəbəkələrin uşaqlara təsirini nəzərə alaraq qanunvericiliyi sərtləşdirib, yaşa uyğun mərhələli giriş mexanizmləri tətbiq edib və platforma idarəçilərinin üzərinə hüquqi öhdəliklər qoyub. Avropa İttifaqı səviyyəsində də bu istiqamətdə vahid hüquqi çərçivənin hazırlanması prosesi davam edir. Almaniyada aparılan son sorğular isə cəmiyyətin böyük hissəsinin azyaşlı və yeniyetmələrin sosial şəbəkələrə girişinin məhdudlaşdırılmasını dəstəklədiyini göstərir. Türkiyədə 15 yaşa qədər uşaqların sosial şəbəkələrdən istifadəsi qadağan ediləcək. Bu barədə qanun layihəsi yaxın günlərdə Türkiyə Böyük Millət Məclisində müzakirəyə çıxarılacaq. Qanun qəbul ediləcəyi təqdirdə valideynlərinin icazəsi olsa belə, uşaqlar sosial şəbəkələrə daxil ola bilməyəcəklər.

Azərbaycanda da bu məsələ diqqət mərkəzindədir. Bir neçə gün əvvəl Milli Məclisdə komitə iclasında "Uşaq hüquqları haqqında" qanun layihəsinin müzakirəsi zamanı Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Bahar Muradova bildirib: "Biz "Roblox" korporasiyasına rəsmi müraciət ünvanlamışıq. Bu platforma geniş oyun şəbəkəsinə malikdir və uşaqlar üçün, demək olar ki, heç bir ciddi giriş məhdudiyyəti mövcud deyil. Uşaqlar orada öz ideyalarını sərbəst şəkildə reallaşdırır, həmin məzmunu dərhal icti-

mailəşdirə və digər uşaqları da bu prosese cəlb edə bilirlər. Bu isə ciddi və zərərli nəticələr doğura bilər. Rəsmi müraciətimizdə iradlarımızı bildirmişik və onların nəzərə alınmasını tələb etmişik. Əgər bu məsələlər əməkdaşlıq çərçivəsində həll olunarsa, biz bunu qiymətləndirəcəyik. Əks halda isə qanunvericilik təşəbbüsləri ilə çıxış edəcəyik. Bu oyunların bir çoxunda yaş məhdudiyyətinin olmaması, nəzarətsiz ünsiyyət imkanları və istifadəçilərin anonimliyi uşaqlar üçün ciddi təhlükələr yaradır. Bu cür platformalar uşaqları zərərli məzmunla qarşı-qarşıya qoymaqla yanaşı, onların psixoloji vəziyyətinə, davranışlarına və sosial münasibətlərinə də mənfi təsir göstərə bilər".

Mütəxəssislər hesab edirlər ki, sosial şəbəkələrə girişin tam qadağan edilməsi də problemin həlli deyil. Əsas məsələ düzgün tənzimləmədir, yaşa uyğun mərhələli giriş, məzmun filtrləri və vaxt limitlərinin tətbiqidir. Bu prosesdə valideynlərin rolu da xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Nəzarət, sadəcə, texniki məhdudiyyətlərlə məhdudlaşmamalıdır. Məsələ valideynin övladının rəqəmsal dünyadakı emosional vəziyyəti ilə maraqlanması, onun nə izlədiyini və nə hiss etdiyini anlaması üzərində qurulmalıdır. Çünki özünü yalnız hiss edən, diqqət və qayğı görməyən uşaqlar daha çox sosial şəbəkələrə sığınır və riskli ünsiyyət formalarına açıq olurlar.

Nəzarətsiz azadlıq isə uşaqlar üçün risklidir. Vurğulamaq lazımdır ki, rəqəmsal savadlılığın artırılması, uşaqlar üzərində nəzarət, sosial şəbəkə operatorları ilə əməkdaşlıq mexanizmlərinin qurulması bu sahədə diqqət yetirilməli əsas məsələlərdir. Məqsəd uşaqları həm real, həm də rəqəmsal məkanda təhlükəsiz və sağlam şəkildə böyütmək olmalıdır.

*Təhminə VERDİYEVA,
"Azərbaycan"*